

ΚΡΗΤΗ
ΕΤΗΣΙΑ
ΑΝΑΦΟΡΑ
2023

*Προσπάθειες διατήρησης εντός του 2023 στους
βιότοπους ωοτοκίας της *Caretta caretta* στην
Κρήτη*

Αθήνα, Νοέμβριος 2023

**ΑΡΧΕΛΩΝ, Σύλλογος για την
Προστασία της Θαλάσσιας Χελώνας**

Copyright © 2023 από ΑΡΧΕΛΩΝ

Κανένα μέρος της παρούσας έκθεσης δεν μπορεί να αναπαραχθεί σε οποιαδήποτε μορφή ή με οποιοδήποτε μέσο χωρίς τη γραπτή άδεια του ΑΡΧΕΛΩΝ.

*****

ΑΡΧΕΛΩΝ, Σύλλογος για την Προστασία της Θαλάσσιας Χελώνας
Σολωμού 57
ΑΘΗΝΑ
ΤΚ 10432
Ελλάδα

Τηλ/Φαξ: 210 5231342
e-mail: info@archelon.gr
URL: www.archelon.gr

1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ΑΡΧΕΛΩΝ πραγματοποιεί ετήσιες συστηματικές εργασίες παρακολούθησης και προστασίας της ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας Καρέττα (*Caretta caretta*) στην Κρήτη από το 1990. Οι κύριες παραλίες ωοτοκίας του είδους στην Κρήτη έχουν ενταχθεί σε 4 περιοχές του οικολογικού δικτύου Natura 2000, ως εξής:

- Παραλία Ρεθύμνου στο GR4330004 «Πρασιανό Φαράγγι - Πατσός - Σφακορύακο Ρέμα - Παραλία Ρεθύμνου και εκβολή Γεροποτάμου, Ακρωτήριο Λιανός Κάβος - Περιβόλια»,
- Παραλία Χανίων στο GR4340003 «Χερσόνησος Ροδωπού - Παραλία Μάλεμε - Κόλπος Χανίων» και στο GR4340006 «Λίμνη Αγυιάς - Πλατανιάς - Ρέμα και εκβολή Κερίτη - Κοιλάδα Φάσα»
- Παραλία κόλπου Μεσσαράς στο GR4310004 «Δυτικά Αστερούσια (από Αγιοφάραγγο έως Κόκκινο Πύργο)»

2 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε από αρχές Μαΐου έως αρχές Οκτωβρίου 2023, από τρεις διακριτές ομάδες εθελοντών/ερευνητών στις παραλίες του Ρεθύμνου, των Χανίων και του κόλπου της Μεσσαράς. Στις περιοχές των Χανίων και του κόλπου της Μεσσαράς συμμετείχαν επίσης αφοσιωμένοι ντόπιοι εθελοντές.

Σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία, καταγράφηκαν στις τρεις περιοχές ωτοκίας της Κρήτης συνολικά 825 φωλιές. Το μεγαλύτερο ποσοστό των φωλιών, προσατεύθηκε από ποδοπάτηση, πλημμυρισμό και τη φωτορύπανση.

Σε ότι αφορά τις εκθαλασσώσεις βρέθηκαν 18 νεκρές θαλάσσιες χελώνες στο Ρέθυμνο, 11 νεκρές και 1 τραυματισμένη στα Χανιά και 2 νεκρές στον κόλπο Μεσσαράς.

Επίσης, ο ΑΡΧΕΛΩΝ πραγματοποίησε δράσεις ευαισθητοποίησης του κοινού στις παραλίες, σε τουριστικές επιχειρήσεις και στους εποχικούς Σταθμούς Ενημέρωσης κάθε τοποθεσίας. Στο Ρέθυμνο ενημερώθηκαν περίπου 11.500 επισκέπτες, στα Χανιά περίπου 4.500 επισκέπτες και περίπου 1.500 στον κόλπο της Μεσσαράς.

3 ΑΠΕΙΛΕΣ

Γενικά μέτρα προστασίας για τις παραλίες ωτοκίας των θαλάσσιων χελωνών στην Ελλάδα περιλαμβάνονται στην Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Β 1432/31-03-2023), που ορίζει την «απλή χρήση αιγιαλού και παραλίας». Σύμφωνα με αυτήν, στις περιοχές ωτοκίας οι αρμόδιοι Δήμοι μπορούν να παραχωρήσουν στις τοπικές επιχειρήσεις την «απλή χρήση του αιγιαλού», εφόσον διασφαλίζεται η εφαρμογή διαχειριστικών μέτρων προστασίας κατά την περίοδο φωλεοποίησης και εκκόλαψης των θαλάσσιων χελωνών. Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν την απομάκρυνση των επίπλων θαλάσσης (ξαπλώστρες, ομπρέλες) μετά τη δύση του ηλίου, τον καθαρισμό παραλίας χωρίς βαριά μηχανήματα, την απαγόρευση κυκλοφορίας οχημάτων στην παραλία και διεξαγωγής νυχτερινών εκδηλώσεων (beach parties) και τη μείωση της φωτορύπανσης. Για την εφαρμογή των παραπάνω μέτρων, στην περιοχή του Ρεθύμνου ενεργοποιήθηκε το Τμήμα Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Κρήτης ενημερώνοντας τις παράκτιες επιχειρήσεις και πραγματοποιώντας επιτόπιους ελέγχους. Όμως, είναι ανησυχητικό ότι το 2023 για μια ακόμα χρονιά καταγράφηκε μεγάλος αριθμός απειλών με βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στη διατήρηση των θαλάσσιων χελωνών και των βιοτόπων τους. Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες πληροφορίες για τον κάθε βιότοπο της θαλάσσιας χελώνας στην Κρήτη.

3.1 ΡΕΘΥΜΝΟ

Θετικό ήταν ότι αυξήθηκε το ποσοστό των επιχειρήσεων στην παραλία του Ρεθύμνου που απομάκρυναν κάθε βράδυ τα έπιπλα θαλάσσης και έφτασε στο 50% του συνόλου, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2022 ήταν μόλις στο 25%. Έτσι, ο διαθέσιμος χώρος για να κάνουν τα ενήλικα θηλυκά ζώα τις φωλιές τους αυξήθηκε σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Σε κάθε περίπτωση όμως χρειάζονται συντονισμένες προσπάθειες ώστε το σύνολο των επιχειρήσεων να τηρήσει το ανωτέρω μέτρο προστασίας, ειδικά αν ληφθεί υπόψη και ότι το 2023 καταγράφηκαν 7 επιχειρήσεις με εξοπλισμό θαλάσσιων σπορ, ο οποίος παρέμενε στην παραλία τις βραδινές ώρες.

Σε σχέση με τις υπόλοιπες απειλές, η φωτορύπανση και η ηχορύπανση συνέχισαν να αποτελούν ένα σοβαρό πρόβλημα του βιοτόπου. Υπήρχαν εκτεταμένα τμήματα παραλίας με ισχυρό φωτισμό, ο οποίος δεν επέτρεπε την έξοδο και την φωλεοποίηση των χελωνών αλλά και την ασφαλή εκκόλαψη των νεοσσών. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο Ρέθυμνο το 2023 εφαρμόστηκε το μέτρο προστασίας της σκίασης στην συντριπτική πλειοψηφία των φωλιών (85%), όμως παρόλα αυτά παρατηρήθηκε αποπροσανατολισμός νεοσσών σε 126 φωλιές (56% των φωλιών).

Επιπλέον, στην διάρκεια των 5 μηνών της αναπαραγωγικής περιόδου, καταγράφηκε σημαντικός αριθμός περιστατικών κίνησης οχημάτων (368 περιστατικά) και βαρέων μηχανημάτων (27 περιστατικά) στην παραλία. Τέλος, καταγράφηκαν τουλάχιστον 3.830 περιστατικά ανθρώπινης παρουσίας στην παραλία της νυχτερινές ώρες, ενώ το καθημερινό ίσιωμα της άμμου με τσουγκράνα και άλλα εργαλεία (καταγράφηκαν 1.176 περιστατικά) δημιούργησε προβλήματα στον εντοπισμό και την προστασία των φωλιών, ενώ θέτει σε σοβαρό κίνδυνο τους νεοσσούς του εκκολάπτονται.

Η διάβρωση της ακτής είναι μια από τις σημαντικότερες μακροπρόθεσμες απειλές για την παραλία ωτοκίας στο Ρέθυμνο, όπου ήδη μεγάλα τμήματα της παραλίας ωτοκίας (πόλη Ρεθύμνου, Σφακάκι, Σκαλέτα) καλύφθηκαν πλήρως από τον κυματισμό, με αποτέλεσμα την καταστροφή των υφιστάμενων φωλιών.

Το 2023 καταγράφηκαν 127 επιχειρήσεις να λειτουργούν στο παραλιακό μέτωπο του Ρεθύμνου και η συνεχής αστικοποίηση των τελευταίων δεκαετιών έχει αλλάξει ολοσχερώς την μορφολογία της παραλίας ωτοκίας. Την μορφολογία της ακτής έχουν επηρεάσει και έργα μεγάλης κλίμακας, όπως είναι ο βιολογικός καθαρισμός Ρεθύμνου που έχει ήδη ολοκληρωθεί, και το αλιευτικό καταφύγιο της Σκαλέτας, το οποίο άρχισε να κατασκευάζεται στις αρχές του 2023.

3.2 ΧΑΝΙΑ

Μικρή αύξηση παρουσίασε το ποσοστό των επιχειρήσεων που απομάκρυναν τις βραδινές ώρες τα έπιπλα θαλάσσης και στην παραλία των Χανίων, που έφθασε στο 35% από το 10% που ήταν το 2022. Η παρατηρούμενη βελτίωση συνηγορεί στην αύξηση του διαθέσιμου χώρου για φωλεοποίηση, όμως ότι το μεγαλύτερο μέρος της παραλίας δεν ήταν προσβάσιμο στο προστατευόμενο είδος, καθώς το 2023 στην παραλία των Χανίων λειτούργησαν 212 επιχειρήσεις που διέθεταν έπιπλα θαλάσσης και 10 επιχειρήσεις εξοπλισμού θαλασσίων σπορ. Σε κάθε περίπτωση το σύνολο των παραλιακών επιχειρήσεων θα πρέπει να συμμορφωθεί στο προσεχές μέλλον με το διαχειριστικό μέτρο.

Σοβαρό πρόβλημα φωτορύπανσης εντοπίζεται και στην παραλία των Χανίων, καθώς υπάρχουν μεγάλα τμήματα της παραλίας χωρίς καθόλου σκοτεινά σημεία, τα οποία θα επέτρεπαν την ωτοκία των χελωνών και την ασφαλή εκκόλαψη των φωλιών. Ενώ το 2023 εφαρμόστηκε το μέτρο προστασίας της σκίασης σε 300 από τις 309 φωλιές (97%), εντούτοις παρατηρήθηκε αποπροσανατολισμός νεοσσών σε 215 φωλιές (67% των φωλιών). Επιπλέον, καταγράφηκε ένας μεγάλος αριθμός περιστατικών κίνησης οχημάτων και βαρέων μηχανημάτων στην παραλία (154 και 58 περιστατικά αντίστοιχα). Δυστυχώς το φαινόμενο του βανδαλισμού φωλιών παρατηρήθηκε για ακόμα μία χρονιά (63 περιστατικά). Το καθημερινό ίσιωμα της άμμου με τσουγκράνα σε πολλά σημεία δημιούργησε προβλήματα στον εντοπισμό και την προστασία των φωλιών (1.100 περιστατικά), ενώ η ανθρώπινη παρουσία τις βραδινές ώρες στην παραλία καταγράφηκε 1.465 φορές στην 5μηνη διάρκεια της αναπαραγωγικής περιόδου.

Η παρατηρούμενη διάβρωση της ακτής συνεχίζει να αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα στα Χανιά, καθώς περιορίζει τον διαθέσιμο χώρο για φωλεοποίηση. Η συνεχιζόμενη αστικοποίηση και παράκτια δόμηση καθ' όλο το μήκος του βιοτόπου και η κατασκευή των τριών κυματοθραυστών στην περιοχή Κολυμβάρι φαίνεται να επιτείνει το συγκεκριμένο φαινόμενο.

3.3 ΜΕΣΣΑΡΑ

Στον Κόλπο της Μεσσαράς η συντριπτική πλειοψηφία (88%) των επιχειρήσεων δεν απομάκρυνε τον θαλάσσιο εξοπλισμό κατά τις βραδινές ώρες από την παραλία, εμποδίζοντας έτσι σε πολλές περιπτώσεις τη φωλεοποίηση των ενήλικων θηλυκών ατόμων. Το σχετικό μέτρο της Κοινής Υπουργικής Απόφασης, δεν εφαρμόστηκε από το ίδιο ποσοστό επιχειρήσεων και το 2022, δηλαδή στον Κόλπο της Μεσσαράς δεν παρατηρήθηκε καμία βελτίωση στην απομάκρυνση των ξαπλωστών τις βραδινές ώρες, ώστε να εξασφαλίζεται ελεύθερος χώρος για τη δημιουργία των φωλιών.

Αντίθετα με τις περιοχές του Ρεθύμνου και των Χανίων, στον Κόλπο Μεσσαράς η απειλή της φωτορύπανσης δεν παρουσιάζεται καθ' όλο το μήκος του βιοτόπου, δηλαδή υπάρχουν ακόμα σκοτεινά σημεία. Εντούτοις και σε αυτόν τον βιότοπο της Κρήτης εντοπίζονται περιοχές (οικισμοί Καλαμακίου και Κόκκινου Πύργου) όπου το πρόβλημα της φωτορύπανσης είναι ιδιαίτερα έντονο. Ως εκ τούτου, από το σύνολο των 290 φωλιών που εντοπίστηκαν την θερινή περίοδο 2023, οι 133 (46%) επηρεάστηκαν από τη φωτορύπανση. Επιπλέον, παρά το ότι είναι γνωστό ότι η χρήση οχημάτων ελλοχεύει τον κίνδυνο της πλήρους καταστροφής των φωλιών και πρόωρης εκκόλαψης των νεοσσών, καταγράφηκαν 90 περιπτώσεις παρουσίας οχημάτων στην παραλία, 13 περιπτώσεις ισιώματος της άμμου, ενώ σε 173 περιστατικά καταγράφηκε ανθρώπινη παρουσία τις βραδινές ώρες.

Η αδιαφορία των αρχών, των κατοίκων και των παραθεριστών για τα μέτρα προστασίας των φωλιών κορυφώθηκε την 6η Αυγούστου 2023, όπου έλαβε χώρα μεγάλη νυχτερινή εκδήλωση (beach party) με εκατοντάδες άτομα, τοποθετήθηκε σκηνή με προβολείς και βαρύ ηχητικό εξοπλισμό και έγινε χρήση πυροτεχνημάτων. Αξιοσημείωτο είναι ότι η εν λόγω εκδήλωση διοργανώθηκε στην πιο ήσυχη περιοχή του βιοτόπου (παραλία Αφραθιάς), θέτοντας έτσι σε κίνδυνο όλες τις φωλιές που είχαν εντοπιστεί σε αυτή την περιοχή.

Σχετικά με τις παρατηρούμενες μακροπρόθεσμες απειλές, τα νέα δημοτικά φώτα που τοποθετήθηκαν κατά μήκος του παραλιακού δρόμου Καλαμακίου, πάνω στο αμμώδες τμήμα της παραλίας ωτοκίας, υποδεικνύουν μία πιθανή διαπλάτυνση του υπάρχοντος δρόμου. Τέλος, ο παράνομος δρόμος που κατασκευάστηκε το 2021 και συνδέει το Καλαμάκι με την περιοχή Αφραθιάς παραμένει ακόμα ανοιχτός.

4 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Γενετικές έρευνες έχουν δείξει ότι ο πληθυσμός των θαλάσσιων χελωνών που αναπαράγονται στην Κρήτη παρουσιάζει γενετική διαφοροποίηση από τους πληθυσμούς που αναπαράγονται σε άλλες περιοχές της Ελλάδας και συνεπώς η προστασία του είναι ζωτικής σημασίας. Η ανάλυση των μακροχρόνιων σειρών δεδομένων ωτοκίας του ΑΡΧΕΛΩΝ για τις παραλίες της Κρήτης δείχνει σημαντική μείωση του ετήσιου αριθμού των φωλιών στο Ρέθυμνο, με ενδείξεις σταθεροποίησης τα τελευταία χρόνια. Στον κόλπο της Μεσσαράς οι αριθμοί φωλιών φαίνεται ότι αυξάνονται με το χρόνο. Οι αριθμοί φωλιών στα Χανιά, αν και έχουν υποστεί σημαντική πτώση από το 1992, τα τελευταία χρόνια δείχνουν σημάδια ανάκαμψης. Αυτές οι ενθαρρυντικές τάσεις είναι εξαρτώμενες από τα μέτρα προστασίας και ενδεχομένως είναι το αποτέλεσμα των προσπαθειών διατήρησης του ΑΡΧΕΛΩΝ για περισσότερα από 30 χρόνια. Επομένως είναι σημαντικό οι τρέχουσες προσπάθειες προστασίας να συνεχιστούν.

5 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Η Κρήτη θεωρείται η ναυαρχίδα της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας, η οποία καλείται να κινηθεί προς την αειφορία/ βιωσιμότητα του τουρισμού. Αν και οι παραλίες ωτοκίας της Κρήτης έχουν ενταχθεί εδώ και αρκετά χρόνια στο οικολογικό δίκτυο Natura 2000, εντούτοις δεν διαθέτουν ακόμα ειδικό νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία και την διαχείριση τους, δηλαδή Προεδρικά Διατάγματα (ΠΔ) και Σχέδια Διαχείρισης (ΣΔ). Αυτά αναμένεται να δημοσιευθούν ως αποτέλεσμα των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών (ΕΠΜ) για όλες τις περιοχές Natura 2000, στο πλαίσιο ενός έργου που διεξάγεται σε εθνική κλίμακα από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, στο οποίο όμως εντοπίζονται μεγάλες καθυστερήσεις. Οι Μονάδες Διαχείρισης (ΜΔΠΠ) που είναι επιφορτισμένες με την προστασία και διαχείριση των βιοτόπων των θαλάσσιων χελωνών, είναι για τα Χανιά η Μ.Δ. του Εθνικού Πάρκου Σαμαριάς και Προστατευόμενων Περιοχών Δυτικής Κρήτης, ενώ για το Ρέθυμνο και τον κόλπο της Μεσαράς η Μ.Δ. Προστατευόμενων Περιοχών Ανατολικής Κρήτης. Οι ΜΔΠΠ εποπτεύονται σε κεντρικό επίπεδο από τον Οργανισμό Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (Ο.ΦΥ.ΠΕ.Κ.Α.) και παραμένουν μη ενεργές στη διαχείριση των βιοτόπων μέχρι σήμερα. Η ανωτέρω περιγραφόμενη έλλειψη νομοθετικού πλαισίου και οι καθυστερήσεις που εντοπίζονται στη διαχείριση των περιοχών καθιστούν τα σοβαρά προβλήματα που αναφέρονται ανωτέρω ανεπίλυτα.

Η ολοκλήρωση των υπό εκπόνηση Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών (ΕΠΜ), Προεδρικών Διαταγμάτων (ΠΔ) και Σχεδίων Διαχείρισης (ΣΔ) σε εθνική κλίμακα, για τις περιοχές Natura 2000 είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση των βιοτόπων των θαλάσσιων χελωνών και πρέπει να ολοκληρωθεί άμεσα. Η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας σε περιοχές όπως το Ρέθυμνο και τα Χανιά είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση της υπερεκμετάλλευσης των παραλιών. Οι Μονάδες Διαχείρισης (ΜΔ) θα πρέπει να ενεργοποιηθούν στην προστασία και διαχείριση των περιοχών, ενώ έως την ολοκλήρωση των ΠΔ και ΣΔ πρέπει να εξασφαλιστεί η εφαρμογή όλων των μέτρων διαχείρισης που προβλέπονται στην Κοινή Υπουργική Απόφαση για την απλή χρήση αιγιαλού.

